

- Ezekben a kérdésekben a francia hatóságok érdekei azonosak a magyarok hatóságok érdekeivel, és éppen emiatt tűnik megmagyarázhatatlannak a vonat váratlan és kellemetlen fogadtatása a határon.

Magyarország követsége és kormánya elhatározta, hogy továbbra is a baráti francia-magyar kapcsolatok érdekében munkálkodik, és meg vannak győződve arról, hogy ezen incidens ellenére a budapesti 1848-as centenáriumi ünnepek, amelyek felidéztek a két nép közös múltját, mely benyomásokat hagytak a kollektív vonat utasainak szívében. Ők valóban személyesen győződhetnek meg a francia nép és a francia kultúra iránt Magyarországon megnyilvánuló meleg érzelmekről és a tökéletes udvariaságról is, amelyet a magyar hatóságok tanúsítottak francia vendégeik irányában.

A Magyar Követség elsősorban amiatt volt kénytelen felhívni a Külügyminisztérium figyelmét erre az incidensre, mivel mindenáron szeretné elkerülni az ügy nyilvánosságra kerülését, annak ellenére, hogy a vonat több utasa személyére nézve sértőnek tekintette a határon történt kihallgatást.

446. KÁROLYI MIHÁLY MOLNÁR ERIKHEZ

(Párizs, 1948. április 12.)

Fenti számú rendeletre¹ tisztelettel a következőket jelentem: Farkas István² festőművész a közelmúlt magyar művésznemzedékének egyik legjelentősebb, legkulturáltabb egyénisége, aki mindenképpen megérdemelné, hogy művei a francia közönség elé kerüljenek. Nem gondolom azonban, hogy egy oly kiállítás, amely kizárólag Farkas István műveit tartalmazza, eddigi módon ki nem elégítő anyagi eszközök rendelkezésre bocsátásával rendezhetnék meg, műveinek Párizsban sikert tudna biztosítani. Általában véve helytelenítem a képzőművészeti kiállítások olyan módon való megrendezését, ahogy az eddig legtöbbször történt. Megítélesem szerint ugyanis párizsi magyar kiállításra akkor kerül sor, hogyha valaki - különben legtöbbször kitűnő művész nevét - és művét párizsi kiállításra felveti. Az ötlet felvetése rendszeren azon az alapon történik, hogy a művész műveinek értéke, vagy személyének magyarországi jelentősége, vagy mind a kettő szerint kiállítást érdemel Párizsban. Az ilyen kezdeményezések folytatása többnyire az, hogy a szóbanforgó művész kiállításának megrendezésére elégtelen anyagi eszközöket kap kézhez. Ennek következtében műveiből csak oly kevés darabot tud Párizsba kihozni, mely a francia közönség meggyőzésére nem elegendő. A rendelkezésre álló pénzügyi támogatásból csak oly kiállítóhelyiséget tud művei számára megszerezni, amely nem alkalmas arra, hogy ott néhány kritikát hozó és az ismerősöket a vernissage-ra csoportosító kulturális eseménynél több alakuljon ki a kiállításból. Például szolgálhat az ilyen előre eléggé meg nem fontolt kiállításnak BOKROS-BIERMANN szobrászművész műveinek a közelmúltban történt párizsi bemutatása. Bokros-Biermann Párizsba csupán 15 szoborművét tudta magával hozni. Ezek egy kiállítóterem megtöltésére elégtelenek voltak. Következésképpen egy hozzá stílusban nem illő festőművész műveit társították az ő csekély számú szobrához, és noha Bokros-Biermann elismerő kritikákat kapott, az egész kiállításnak improvizált jellege volt. Hogy ilyen kiállításokat nem érdemes rendezni, illetve ilyen művészeknek nem így érdemes kiállítást rendezni, abban a követség kulturális attaséjával a párizsi Magyar Intézet igazgatója is egyetért.

A közelmúlt fél esztendő alatt egyetlen kiállítás mutatkozik hazuról olyan előkészítésűnek, hogy az itteni kulturális szervek (kulturális attasé, Magyar Intézet, Sajtóiroda) a művész kielégítő sikerét alkalmasint biztosítani tudják. Ez CZÖBEL Bélának április 21-én megnyíló kiállítása.

A kiállítás valószínű sikerét a következőben látom: 1. Czöbel Béla kiállításának megrendezésére megfelelő anyagi támogatást kapott. A Vállás- és Közoktatásügyi Minisztérium 10 000 ft., a Külügyminisztérium kulturális osztálya 5000 ft. támogatással járult hozzá kiállításának megrendezéséhez; 2. Czöbel Bélának kb. 50 műve, oeuvre-jének legnagyobb része párizsi műtermében volt, és így nem történt az, hogy szállítási nehézségek miatt elégtelen kiállítási anyag áll rendelkezésre; 3. Czöbel Béla sokáig élt Párizsban, itt már kiállításokat rendezett, művei és személye is párizsi művészi körökben ismertek, és így kiállításának megnyitását a művésztsadalom jelentékeny eseményévé lehet tenni, amelyhez a szubvenció összegében az anyagi feltételek is kb. adva vannak.

Amennyiben mód van arra, hogy Farkas István külön kiállítását legalább ilyen feltételek között rendezzék meg, akkor a kiállítás megrendezésének tervét helyeslően véleményezem. Ha azonban a költségvetés ekkora szubvencióra nem nyújt módot és amennyiben megfelelő mennyiségű Farkas István-kép Párizsba ki nem érkezik - éppen a művész személye és műve iránti tiszteletből -, a kiállítás megrendezését nem véleményezem pártolón.

Általánosságban helytelenítem a magyar művészek párizsi megismertetésének azt a jelenlegi gyakorlatát, hogy az ötletszerűen, egyes személyek, egyes hivatalok felvetett egyszerű javaslatai nyomán történjék. A magyar művészek párizsi presztízsének megerősítésére, illetve megerősítésére határozott terv szerint és hosszabb időre átgondolt és keresztül vitt akcióra volna szükség. A kulturális attasét utasítottam, hogy erre vonatkozóan hosszabb időre terjedő organikus tervet és szempontokat dolgozzon ki, amelyet elkészülte után bátor lesznek felterjeszteni.

Egyben engedtessek megjegyezni, hogy az általam múlt év november 21-én Párizsra javasolt Csontváry-kiállítás tárgyában és Kovács Margit kerámia-kiállítása tárgyában (15 854/1947. sz.)³ semmiféle válasz ide nem érkezett.⁴

MOL XIX-J-1-k 31. doboz 18/e (eredeti)

¹ 61 403/6-1948. - A követi jelentés „előadója”, vagyis fogalmazója Szabó Zoltán.

² Farkas István festőművész, 1925-1932 között Párizsban élt, a modern francia festészet követőjeként több kiállítása volt. Ismert művész, itthon is több kiállításon vett részt, 1944-ben Auschwitzban ölték meg. Budapesti emlékkiállítását a Francia Intézet rendezte 1947-ben. Párizsi kiállítását, amelyre végül már nem került sor, a VKM is támogatta.

³ L. e. kötet 380., 381. sz. levelét.

⁴ A Csontváry-kiállítást hosszas huzavona után végül 1949. március 25-én nyitották meg, közös rendezésben a párizsi Modern Művészetek Múzeumával a Galerie Wilsonban. Hogy erre végül sor kerülhetett, abban nagy szerepe volt a Csontváry-képek tulajdonosa, Gerlőczy Gedeon áldozatkészségének és az ismert francia író és műkritikus, Jean Cassou segítségének, aki a háború után a Modern Művészetek Múzeumának igazgatója lett. Károlyi 1948. december 3-i jelentésében közölte, hogy ebédén látta vendégül a követségen Cassout, aki miután megtekintette a követséget díszítő, Gerlőczy által kölcsönzött Csontváry-festményeket, lelkesen vállalta részvételét. Cassou kifejtette neki, hogy a Quai d'Orsay nem fog akadályt gördíteni a kiállítás elé, sőt ő úgy van informálva, hogy „a francia-román kulturális kapcsolatok körül történt események csak erősítik a francia hivatalos köröknek azt a fel fogását, hogy a magyar-francia kulturális kapcsolatokat lehetőleg szívélyesebben és készségesebben kezeljék”. (MOL XIX-J-1-k 31. doboz 18/e)

Szabó Zoltán, aki miután március 5-én bejelentette távozási szándékát Károlynak, távozásáig ugyanolyan ügybuzgalommal látta el attaséi teendőit, mint addig, 1949. május 27-én kelt összefoglaló jelentésében tekintette át a kiállítás történetét. Tíz nagyméretű Csontváry mellett végül tucatnyi modern magyar művész 47 képét állították ki (Berény, Bernáth, Czöbel, Derkovits, Dési-Huber, Domanovszky, Egry, Farkas István, Koszta, Lahner, Nagy István, Pór) és néhány szobrot. A jelentéshez számos sajtókritikát és ismertetést mellékel - többük a vámos Rousseau „magyar replikájának” nevezte Csontváryt -, Picasso, Cassou és mások elismerő nyilatkozatait. A sikeres kiállítás április 24-i zárása után számos Csontváry-képet átvittek Brüsszelbe. A május 25-i brüsszeli megnyitón részt vett Károlyi és Szabó, illetve a belga szenátus elnöke és Camille Huysmans kultuszminiszter. (A kiállítás katalógusa és számos dokumentuma megtalálható az OSZK Szabó Zoltán-hagyatékában.) Szabó áprilisban a követségen kiállítást rendezett Reismann János és Robert Capa magyarországi fényképeiből, május 31-én pedig ugyancsak a követségen Rippl-Rónai 21, Révai András tulajdonában levő rajzából. Uyanitt (MOL XIX-J-1-k 31. doboz 18/e)

megtalálható még a követség kulturális tevékenységének számos dokumentuma, érdekes összehasonlítást nyújtva az 1946-1949-es és a mindinkább beszűkülő 1949 utáni kultúrunka között.

447. KÁROLYI MIHÁLY MOLNÁR ERIKHEZ

(Párizs, 1948. április 13.)

Tisztelettel felterjesztem a francia Külügyminisztériumnak április 9-én a Franciaországi Magyar Demokratikus Egyesület által szervezett társasvonat ügyében átnyújtott jegyzékünket, amelyre mind ez ideig még nem kaptam választ. Mihelyt a válasz megérkezik, azonnal értesíteni fogom Miniszter Urat.

A jegyzékkel kapcsolatban megemlítem, hogy a Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesületének jelentésén kívül több személyi panasz érkezett hozzám. A tényállást több tanú igazolta, és a jegyzékben csak olyan sérelmeket soroltunk fel, amelyekről több megegyező tanúvallomást kaptunk.

Nézetem szerint a francia hatóságoknak a határállomáson történt erőszakos fellépése egyik láncszeme azoknak a zaklató intézkedéseknek, amelyeket a francia Belügyminisztérium a kelet-európai országok állampolgáraival szemben foganatosított. Miután eddigi tapasztalat szerint a francia Külügyminisztérium igyekezett elsimítani ezeket a konfliktusokat, a jegyzékben a sorok között ennek kifejezést is adtam. Ugyanakkor a leghatározottabban kifejezésre juttattam, hogy ezt a brutális fogadtatást a magyar kormány a maga részéről rendkívül sérelmesnek tekinti.

Eddig a sajtóban csak a Franc-Tireur emlékezett meg az incidensről, de ez sem a mi közbenjárásunkra történt, mert mi tartottuk magunkat ahhoz, hogy a Quai d'Orsay válaszána megérkezése előtt nem kívánunk az ügyvel a nyilvánosság elé lépni.

A rend kedvéért még közlöm, hogy a társasvonat egyik utasa, Kristóf, franciaországi magyar munkás pártkönyvét az utazásra magával vitte és amikor a Garde Mobile körülzárta a vonatot, felesége unszolására a pártkönyvet teljesen oktanul a karfa alá dugta, amelyet, miután a vonatról leszállították volt, a hatóságok ott megtaláltak. Erről jegyzőkönyvet vettek fel, és azóta Kristófot a rendőrségre beidézték. Erre a tényre a francia Külügyminisztériumhoz intézett jegyzékben azért nem tértünk ki, mert a társasvonat szervezőinek csupán az volt a feladata, hogy a vonaton esetleg illegálisan utazó személyeket leszállítsa, ami magyar területen megtörtént. Ahhoz a vonat szervezőinek joguk nem volt, hogy személyesen megmotozzanak valakit. Különben is az, hogy valaki valamilyen párthoz tartozik, kizárólag az illető személy magánügye.

MOL XIX-J-30-a 23. doboz (egykorú másolat)

448. KÁROLYI MIHÁLY MOLNÁR ERIKHEZ

(Párizs, 1948. április 13.)

Fenti rendeletre¹ tisztelettel jelentem, hogy a Párizsi Negyvennyolcas Emlékkiállítás a Bibliothèque Nationale-ban még nem nyílt meg. Megnyitásának időpontja minden bizonnyal április 24-e lesz. Ilyenformán magáról a kiállításról beszámolni nem tudok. A magyar anyag elhelyezésének lehetősége dolgában már hosszabb ideje folytak tárgyalások. Ezeket a tárgyalásokat a Nemzeti Múzeum igazgatója, Jánossy² professzor folytatta le párizsi tartózkodása alkalmával, és ő kb. egy vitrine-re való anyagot a kiállításra ki is küldött. Ezt az anyagot Kosáry Domokos³ vezetésével nemrég ideérkezett történész kül-